

STANOWISKO DOTYCZĄCE ZASAD UDOSTĘPNIANIA NARZĘDZI PSYCHOLOGICZNYCH

Wojciech Oronowicz

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Psychologii
ul Ingardena 6, 30-001 Kraków

E-mail: oronowicz@icloud.com

Barbara Kostecka

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Psychologii
ul Ingardena 6, 30-001 Kraków

E-mail: barbara.kostecka@snp.pl

ABSTRAKT

Cel badań. Celem badania było przedstawienie stosunku studentów psychologii do udostępniania narzędzi psychologicznych innym grupom zawodowym.

Metoda badań. Przeprowadzono badanie z użyciem ankiety w formie papierowej lub elektronicznej, która zawierała 17 stwierdzeń odnoszących się do przekonań na temat udostępniania testów psychologicznych lub wiedzy dotyczącej aktualnych regulacji w tym obszarze. Trzy pytania zostały zaczerpnięte z badań prowadzonych przez Jaworowską (2009). Grupa uczestników badania składała się z 86 osób będących studentami psychologii UJ. Wybrane wyniki porównano z wynikami badań przeprowadzonych przez Jaworowską (2009), która badała przekonania psychologów na podobny sam temat.

Wyniki badań. Uczestnicy badania byli zgodni co do tego, że jedynie wykwalifikowani psychologowie powinni stosować testy psychologiczne, niemniej ta grupa osób badanych była w tej kwestii bardziej liberalna w porównaniu do psychologów ($d=0,29$). Zaobserwowano zmianę przekonań wraz z kolejnymi latami studiów – im wyższy rok studiów, tym bardziej konserwatywny stosunek do udostępniania testów psychologicznych grupom zawodowym innym niż psychologowie.

Ograniczenia badań. Badania zostały przeprowadzone wyłącznie na studentach psychologii jednej uczelni. Możliwe jest zatem, że wyniki są pośrednio związane z systemem kształcenia, który został przyjęty na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wnioski. Studenci psychologii prezentują w sprawie udostępniania narzędzi psychologicznych innym grupom niż psychologowie podejście nieco bardziej liberalne niż psychologowie. Należy jednak zaznaczyć, że jest to nadal w przeważającej części negatywne stanowisko, a zatem studenci sądzą, że narzędzia psychologiczne powinny być dostępne jedynie dla psychologów. Widoczny jest wpływ czasu kształcenia na przekonania w tej kwestii.

Słowa kluczowe: testy psychologiczne, etyka, kompetencje zawodowe

An attitude towards making psychological tools available

ABSTRACT

Aim of the study. The aim of the study is to present the attitude of the psychology students to sharing psychological tests with other professionals.

Method. A survey on paper and in an online form was conducted. The survey consisted of 17 statements concerning attitude towards sharing psychological tests and students' knowledge on the current regulations in the field. Three questions were taken from a study by Jaworowska (2009), which concerned the opinion of psychologists on a similar subject.. The study group consisted of 86 students of psychology of the Jagiellonian University. Selected results were compared with the results of the study by Jaworowska (2009).

Results. The participants agreed on the fact that only qualified psychologists should be permitted to use psychological tests, however, our study group tended to be more liberal than the psychologists ($d=0.29$). A change in beliefs between study years was seen – the higher the year, the more conservative the attitude towards sharing psychological tests with professional groups other than psychologists.

Limitations of the study. The study was conducted on psychology students of only one university. It is therefore possible that the results are indirectly related to the curriculum of the Jagiellonian University.

Conclusions. Psychology students have a slightly more liberal attitude towards sharing psychological tests with non-psychologists than the psychologists. It must be however underlined that their attitude is still rather negative – the students believe that psychological tools should be available to psychologists only. The influence of the time of education is seen.

Key words: psychological tests, ethics, professional competences

WPROWADZENIE

Zgodnie z definicją przedstawioną przez Hornowską (2003) test i kwestionariusz psychologiczny stanowią narzędzia badawcze pozwalające na uzyskanie reprezentatywnej próbki zachowań, o których można przyjąć, na podstawie założeń teoretycznych lub związków empirycznych, że są one wskaźnikami interesującej badacza cechy psychologicznej. Na podstawie wyniku danego narzędzia, przy odniesieniu do odpowiednich norm, możliwe staje się obiektywne wnioskowanie o poziomie danej cechy lub zdolności w odniesieniu do interesującej diagnosty populacji.

Nie każdy zbiór pytań jest jednak narzędziem psychologicznym. Żeby móc wykorzystywać dany test, czy też kwestionariusz do celów diagnostycznych niezbędne jest spełnienie tzw. kryteriów dobroci testów psychologicznych, a więc narzędzia psychologiczne muszą być: obiektywne, wystandaryzowane, trafne, rzetelne i znormalizowane (Brzeziński, 1984; 2005). Narzędzie psychologiczne musi wykazywać się niezależnością wyników testowania, a zatem w sytuacji, gdy kilka różnych osób opracowuje wyniki z jego udziałem, to wszystkie te osoby powinny dojść do tego samego rezultatu. Testy i kwestionariusze psychologiczne muszą cechować się jednolitością warunków badania. Diagnosta nie może modyfikować instrukcji danego narzędzia

lub odstępować od standardowej procedury jego przeprowadzenia. Wyjątkiem jest interpretacja wyników danego narzędzia na użytek interpretacji jakościowej, jaka może nastąpić w uzasadnionych przypadkach przez doświadczonego psychologa (Krasowicz-Kupis i Wiejak, 2006). Narzędzia psychologiczne powinny ponadto cechować się powtarzalnością pomiaru, a więc stałością danego wyniku w czasie oraz trafnością, charakteryzującą się stopniem, w jakim dane empiryczne i teoria uzasadniają interpretację wyników. Wynik uzyskany przez daną osobę nie miałby znaczenia bez odpowiedniego punktu odniesienia, a zatem narzędzia psychologiczne muszą posiadać odpowiednią normalizację.

Pomimo, iż narzędzia psychologiczne powinny być przeznaczone do wykorzystywania w pracy przez psychologów, często posługują się nimi również osoby wykonujące zawód inny niż psycholog. Do specjalistycznych jednostek dystrybuujących wybrane narzędzia psychologiczne niepsychologom zaliczyć można Pracownię Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz Pracownię Testów Psychologicznych i Pedagogicznych. Testy w ofercie sprzedażowej Pracowni Testów Psychologicznych PTP zostały podzielone na trzy kategorie o zróżnicowanej dostępności, umożliwiając ich nabycie także osobom niebędącym psychologami, które przejdą odpowiednie szkolenie i posiadają dyplom z zakresu nauk społecznych, pedagogicznych, czy też medycznych (Pracownia Testów Psychologicznych PTP, 2016).

Wyróżnić można cztery stanowiska w sprawie udostępniania testów psychologicznych niepsychologom, w kolejności od najbardziej liberalnego do najbardziej restrykcyjnego:

- Zupełny brak ograniczeń dystrybucyjnych.
- Wprowadzenie stopniowania wymogów niezbędnych do nabywania i udostępniania testów - począwszy od ich braku dla części narzędzi, poprzez odpowiednie szkolenia dla innych, a na wykształceniu psychologicznym dla pewnej ich grupy skończywszy.
- Wybrane narzędzia powinny być możliwe do uzyskania wyłącznie przez psychologów, natomiast pozostałe mogą być użytkowane przez określoną grupę osób, która przejdzie dodatkowe szkolenie z zakresu podstaw posługiwania się testami psychologicznymi.
- Wyłączna dostępność testów psychologicznych dla psychologów.

Obecnie Pracownia Testów Psychologicznych PTP wydaje się oscylować pomiędzy stanowiskiem drugim, a stanowiskiem trzecim, nieco bardziej rygorystycznym proponującym również stopniowane wymogi, jednakże nie mniejsze, niż przejście dodatkowych szkoleń.

Problem udostępniania testów psychologicznych niepsychologom jest istotny z uwagi na poważne naruszenie kwestii etycznych. Przedstawiciele innych zawodów niż psychologowie nie obowiązują kodeks etyczny psychologów Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (1991). Uwagę zwrócić należy na zagrożenie dla tajemnicy zawodowej (Stepulak, 2014), obniżenie prestiżu zawodu psychologa oraz zacieranie granic kompetencji pomiędzy nim, a pokrewnymi, aczkolwiek odmiennymi profesjami (Oronowicz, 2016a). Ponadto należy zwrócić uwagę na negatywne konsekwencje społeczne, które mogą być wynikiem błędów diagnostycznych przez wyciąganie nieuprawnionych wniosków ze względu na brak stosownej wiedzy. Szczególnie dysku-

syjne jest udostępnianie wybranych narzędzi psychologicznych dla osób niebędących psychologami, które służą diagnozie dzieci (Oronowicz, 2016b).

Inne niż jednolite pięcioletnie magisterskie studia psychologiczne wydają się być niewspółmierne pod kątem czasu trwania i zaawansowania do studiów psychologicznych. Podkreślić wyraźnie należy, że korzystanie z narzędzi psychologicznych w celach diagnostycznych wymaga nie tylko znajomości jego właściwości psychometrycznych, ale także umiejętności odniesienia ich do potrzeb konkretnego przypadku, odpowiednio zdiagnozowanego, z uwzględnieniem wybranych teorii i koncepcji psychologicznych. Rzetelnej wiedzy metodologicznej oraz psychologicznej nie można traktować jako substytutów, z co najmniej trzech powodów.

Po pierwsze, rzetelne i odpowiedzialne posługiwanie się danym narzędziem psychologicznym wymaga posiadania całościowej wiedzy z zakresu psychometrii i statystyki, po to, aby diagnosta był w stanie samodzielnie ocenić jakość psychometryczną danego narzędzia psychologicznego i sądzić o jego użyteczności w praktyce diagnostycznej. Wiele z narzędzi oferowanych w sprzedaży nie spełnia odpowiednich kryteriów psychometrycznych. Wykształcenie refleksyjnego diagnosty, który potrafi dokonać krytycznego i samodzielnego doboru narzędzi psychologicznych jest celem kształcenia kierunkowego.

Po drugie, wiedza z zakresu psychometrii i statystyki umożliwia ponadto poznanie ograniczeń metod diagnostycznych bazujących na testach oraz kwestionariuszach psychologicznych. Przykładowo każde narzędzie psychologiczne jest obciążone określoną wartością błędu pomiaru. Zrozumienie tego pojęcia oraz sposobu w jaki przekłada się ono na określanie wyniku danej osoby jest warunkiem niezbędnym poprawnego interpretowania danych diagnostycznych.

Po trzecie, kompetencje oraz wiedza psychologiczna diagnosty jest istotna już na początkowym etapie doboru danego narzędzia psychologicznego do problemu diagnostycznego. Diagnosta dobiera narzędzie psychologiczne zarówno z uwagi na jego jakość psychometryczną, ale także z uwagi na adekwatność zastosowania danego narzędzia do problemu diagnostycznego.

W literaturze odnajdujemy informacje wprost o tym, kto powinien użytkować narzędzia psychologiczne. Niekiedy informacje takie znajdziemy w podręcznikach testowych danych narzędzi psychologicznych, czy też w innych publikacjach naukowych, które opisują zastosowanie wybranych narzędzi. Krasowicz-Kupis i Wiejak (2006) wprost zaznaczają, że: „Do posługiwania się testami inteligencji uprawnione są jedynie osoby posiadające wykształcenie psychologiczne. Tylko rozległa wiedza teoretyczna i doświadczenie praktyczne gwarantują odpowiedzialne posługiwanie się testami psychologicznymi [...]. Wiedza psychologiczna pozwala zinterpretować wynik uzyskany przez osobę badaną w kontekście adekwatnej teorii psychologicznej. I tak, interpretacja wyniku skali WISC-R¹ nie jest możliwa bez uwzględnienia teorii inteligencji Wechslera oraz powszechnie stosowanych rekatoryzacji podtestów skali w ramach różnych ujęć teoretycznych”.

Literatura specjalistyczna nie pozostawia wątpliwości co do problemu kto powinien posługiwać się narzędziami psychologicznymi. Trudno jest jednak stwierdzić, że zdanie specjalistów pozostaje w zgodzie z rzeczywistą praktyką. Niestety wiele osób,

1 Jest to Skala inteligencji Wechslera dla dzieci (WISC-R)

także z kręgu psychologicznego, wydaje się nie zdawać sobie sprawy z tego, jakie obecnie warunki należy spełnić, aby móc zakupić wybrane testy psychologiczne. Przeprowadzono badania wśród polskich psychologów, które dotyczyły m.in. określenia stosunku uczestników badania do udostępniania testów psychologicznych (Jaworowska, 2009). Próba badawcza składała się z 554 psychologów w wieku od 24 do 70 lat. Z zaprezentowanych danych wynika, że większość osób badanych była zgodna co do tego, że testy psychologiczne powinny być stosowane wyłącznie przez psychologów. Nie wszyscy jednak (w większości psychologowie kliniczni) uznali, że wiedza wyniesiona ze studiów jest wystarczająca do poprawnego stosowania wszystkich narzędzi psychologicznych. Duża zmienność wyników ukazała się przy odpowiedzi na pytanie dotyczące stosowania testów przez osoby niebędące psychologami - ponad połowa respondentów uważała, że sytuacja taka nie powinna mieć miejsca, natomiast mniej niż połowa badanych nie wyraziła sprzeciwu. Co ciekawe, już wtedy badani zwracali uwagę na problem nadużywania testów przez inne grupy zawodowe, mimo, iż wtedy nie istniała jeszcze możliwość legalnego nabycia przez nich narzędzi psychologicznych i mogły one trafić w ich ręce jedynie za pośrednictwem samych psychologów.

Ze względu na niedobór danych empirycznych dotyczących przekonań związanych z udostępnianiem testów psychologicznych niepsychologom oraz duże znaczenie powyższej problematyki dla zawodu psychologa przeprowadzono badanie, którego celem było poznanie świadomości dotyczącej możliwości nabywania i wykorzystywania testów psychologicznych wśród studentów psychologii oraz stosunku do udostępniania narzędzi psychologicznych.

Na podstawie powyższego przeglądu literatury oczekiwano, że polscy studenci psychologii będą wykazywali podobny stosunek do udostępniania testów psychologicznych innym grupom zawodowym, jak psychologowie w badaniu (Jaworowskiej, 2009). W literaturze nie odnajdujemy natomiast informacji o tym którym grupom zawodowym psychologowie są w większym stopniu skłonni do umożliwienia dostępu do narzędzi psychologicznych. Wśród przedstawicieli zawodów innych niż psychologowie, którzy mają dostęp do wybranych narzędzi psychologicznych są lekarze i pedagodzy. Ze względu na specyfikę wymienionych zawodów, można by oczekiwać, że psychologowie będą bardziej skłonni do udostępniania narzędzi psychologicznych lekarzom niż pedagogom.

METODA

Grupę badawczą stanowiło 86 osób będących studentami psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego ($M=22,90$ lat; $SD=2,09$). Nie uwzględniono wyników jednej osoby z uwagi na to, że zadeklarowała ona inny kierunek studiów. Grupa badawcza składała się z 76 kobiet (88,37%; $M=22,78$ lat, $SD=2,02$) i 10 mężczyzn (11,63%; $M=23,80$ lat, $SD=2,36$). 7 uczestników badania zadeklarowało posiadanie wyższego wykształcenia, natomiast pozostałe 79 będących w trakcie studiów posiadało wykształcenie średnie. 18,60% badanych (16 osób) znajdowało się na pierwszym roku studiów, 34,88% (30 osób) na trzecim roku, 16,28% (14 osób) na czwartym, a 30,23% (26 osób) na piątym.

Uczestnikom badania przedstawiono autorską ankietę w wersji elektronicznej lub papierowej. Zawierała ona 17 stwierdzeń (zob. Tabela 1.) odnoszących się do prze-

konań na temat udostępniania testów psychologicznych lub wiedzy dotyczącej aktualnych regulacji w tym obszarze. Odpowiedzi zaznaczone były na pięciopunktowej skali przedziałowej, gdzie odpowiedź 1 oznaczała „zupełnie się nie zgadzam”, a 5 oznaczało „całkowicie się zgadzam”. Pierwsze trzy stwierdzenia (1-3) zostały zaczerpnięte wprost z ankiety Jaworowskiej (2009).

WYNIKI

Zastosowano zarówno statystyki testów normalności rozkładu Kołmogorow-Smirnow z poprawką istotności Lillieforsa oraz statystyki testów normalności rozkładu Shapiro-Wilk. Wszystkie otrzymane wyniki odnoszące się do stwierdzeń badawczych nie wykazują charakteru rozkładu normalnego ($p < 0,001$).

Tabela 1

Stwierdzenia zaprezentowane uczestnikom badania wraz ze średnią oraz przedziałem ufności

Stwierdzenie	Średnia wraz z 95% przedziałem ufności oraz odchyleniem standardowym
1. Testy psychologiczne powinni stosować jedynie wykwalifikowani psychologowie.	M=4,64 (SD=0,48) C(4,54 ≤ μ_x ≤ 4,75) = 0,95
2. Badanie testem i obliczanie wyników może wykonywać osoba nie będąca psychologiem, ale interpretacja i udzielanie informacji zwrotnych powinny być zastrzeżone wyłącznie dla psychologów.	M=3,54 (SD=1,20) C(3,28 ≤ μ_x ≤ 3,80) = 0,95
3. Każdej osobie, która może udowodnić, że posiada kompetencje wymagane od użytkownika testów (obojętnie czy jest psychologiem, czy też nie) powinno móc się pozwolić na stosowanie testów.	M=2,28 (SD=1,09) C(2,04 ≤ μ_x ≤ 2,51) = 0,95
4. Przedstawiciele innych zawodów niż psycholog mogą nabywać legalnie testy psychologiczne.	M=2,09 (SD=1,13) C(1,85 ≤ μ_x ≤ 2,33) = 0,95
5. Wybrane testy psychologiczne powinny być dostępne dla stosowania przez pedagogów.	M=3,07 (SD=1,22) C(2,81 ≤ μ_x ≤ 3,33) = 0,95
6. Osoby nie będące psychologami, które ukończyły dodatkowe 11-godzinne szkolenie z zakresu psychometrii, mają odpowiednie kompetencje do posługiwania się wybranymi testami psychologicznymi.	M=1,86 (SD=0,97) C(1,65 ≤ μ_x ≤ 2,07) = 0,95
7. Psycholog jest jedynym specjalistą mającym możliwość nabycia testu psychologicznego.	M=3,43 (SD=1,24) C(3,16 ≤ μ_x ≤ 3,69) = 0,95
8. Wszystkie testy psychologiczne powinny być dostępne dla stosowania przez pedagogów.	M=1,52 (SD=0,80) C(1,35 ≤ μ_x ≤ 1,69) = 0,95
9. Stosowanie testu psychologicznego przez osobę do tego nieuprawnioną, niesie ze sobą poważnych konsekwencji.	M=4,46 (SD=0,83) C(4,28 ≤ μ_x ≤ 4,64) = 0,95
10. Wszelkie informacje niezbędne do prawidłowej interpretacji wyniku testu psychologicznego, zawarte są w instrukcji.	M=1,80 (SD=0,93) C(1,60 ≤ μ_x ≤ 2,00) = 0,95
11. Wszystkie testy psychologiczne powinny być dostępne dla stosowania przez psychiatrów.	M=2,93 (SD=1,25) C(2,66 ≤ μ_x ≤ 3,20) = 0,95

Stwierdzenie	Średnia wraz z 95% przedziałem ufności oraz odchyleniem standardowym
12. Większość testów psychologicznych to formalność, a ich wyniki są spójne z intuicyjnymi.	M=1,45 (SD=0,66) C(1,31 ≤ μ _x ≤ 1,59) = 0,95
13. Psycholog i pedagog to zawody charakteryzujące się niemalże identycznymi kompetencjami.	M=1,37 (SD=0,65) C(1,23 ≤ μ _x ≤ 1,51) = 0,95
14. Powszechność stosowania testów psychologicznych nie ma wpływu na ilość miejsc na rynku pracy dla psychologów.	M=2,26 (SD=1,01) C(2,05 ≤ μ _x ≤ 2,48) = 0,95
15. Niezbędne są dodatkowe zastrzeżenia przepisów dotyczących nabywania i stosowania testów psychologicznych.	M=3,86 (SD=0,97) C(3,65 ≤ μ _x ≤ 4,07) = 0,95
16. Wybrane testy psychologiczne powinny być dostępne dla stosowania przez psychiatrów.	M=3,67 (SD=1,05) C(3,44 ≤ μ _x ≤ 3,89) = 0,95
17. Zwiększająca się w obecnych czasach dostępność testów psychologicznych w Internecie jest zjawiskiem korzystnym.	M=1,46 (SD=0,83) C(1,28 ≤ μ _x ≤ 1,64) = 0,95

Źródło: badania własne

Tabela 2

Porównanie wybranych stwierdzeń zaprezentowanych uczestnikom badania wraz z przedziałami ufności i wynikami uzyskanymi w badaniach Jaworowskiej (2009). Wynik jest istotny statystycznie ($p < 0,05$)

Stw	Średnia wraz z 95% przedziałem ufności oraz odchyleniem standardowym dla:					
	Wszystkich uczestników badania	Studentów I roku	Studentów III roku	Studentów IV roku	Studentów V roku	Badań Jaworowskiej (2009)
Stw. 1.	M=4,64 (SD=0,48) C(4,54 ≤ μ _x ≤ 4,75) = 0,95 *	M=4,79 (SD=0,43) C(4,54 ≤ μ _x ≤ 5,03) = 0,95 *	M=4,50 (SD=0,52) C(4,20 ≤ μ _x ≤ 4,80) = 0,95 *	M=4,86 (SD=0,36) C(4,65 ≤ μ _x ≤ 5,07) = 0,95	M=4,64 (SD=0,50) C(4,36 ≤ μ _x ≤ 4,93) = 0,95	M=4,8 (SD=0,6)
Stw. 2.	M=3,54 (SD=1,20) C(3,28 ≤ μ _x ≤ 3,80) = 0,95 *	M=3,64 (SD=1,28) C(2,90 ≤ μ _x ≤ 4,38) = 0,95 *	M=3,29 (SD=1,00) C(2,71 ≤ μ _x ≤ 3,86) = 0,95 *	M=3,5 (SD=1,16) C(2,83 ≤ μ _x ≤ 4,17) = 0,95 *	M=3,64 (SD=1,34) C(2,87 ≤ μ _x ≤ 4,41) = 0,95 *	M=2,6 (SD=1,6)
Stw. 3.	M=2,28 (SD=1,09) C(2,04 ≤ μ _x ≤ 2,51) = 0,95 *	M=3,00 (SD=1,18) C(2,32 ≤ μ _x ≤ 3,68) = 0,95 *	M=1,93 (SD=0,92) C(1,40 ≤ μ _x ≤ 2,46) = 0,95	M=2,21 (SD=0,97) C(1,65 ≤ μ _x ≤ 2,78) = 0,95	M=2,93 (SD=1,21) C(2,23 ≤ μ _x ≤ 3,63) = 0,95 *	M=1,8 (SD=1,0)

Źródło: badania własne

Uwzględniając charakter uzyskanych wyników przeprowadzono wybrane testy statystyczne z uwzględnieniem zarówno technik parametrycznych jak i nieparametrycznych.

Przeprowadzono testy T dla prób zależnych. Uczestnicy badania w większym stopniu zgadzają się z tym, że wybrane testy psychologiczne powinny być dostępne

dla stosowania przez pedagogów (stwierdzenie 5.), niż z tym, że wszystkie testy psychologiczne powinny być dostępne dla tej grupy zawodowej (stwierdzenie 8.; $t=11,20$; $df=85$; $p<0,001$; $d=1,49$). Podobnie w przypadku psychiatrów, również wykazano większą zgodę co do udostępnienia wybranych testów psychologicznych przedstawicielom tej profesji (stwierdzenie 16.), niż wszystkich (stwierdzenie 11.; $t=6,06$; $df=85$; $p<0,001$; $d=0,64$).

Ze względu na małą liczbę danych w porównywanych grupach oraz brak normalności rozkładu, przeprowadzono nieparametryczne testy U Manna-Whitneya, w których nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy odpowiedziami grupy studentów czwartego roku w porównaniu do grupy studentów piątego roku w żadnym stwierdzeniu ($p>0,05$), wykazano natomiast jedną istotną statystycznie różnicę pomiędzy odpowiedzią grupy studentów trzeciego oraz czwartego roku. Grupa studentów czwartego roku ($n=14$; średnia ranga = 30,32), w porównaniu do studentów trzeciego roku ($n=30$; średnia ranga = 18,85) w większym stopniu zgodziła się z tym, że psycholog jest jedynym specjalistą mającym możliwość nabycia testu psychologicznego (stwierdzenie 7.; $U=319,5$; $z=2,84$; $p<0,05$).

DYSKUSJA

Przeprowadzono badanie celem przedstawienia stosunku studentów psychologii do udostępniania narzędzi psychologicznych innym grupom zawodowym.

Zarówno studenci psychologii uczestniczący w obecnym badaniu, jak i psychologowie biorący udział w badaniu Jaworowskiej (2009) byli stosunkowo zgodni co do tego, że jedynie wykwalifikowani psychologowie powinni stosować testy psychologiczne. Studenci psychologii jednakże byli w tej kwestii nieco bardziej liberalni, z mniejszą częstotliwością zgadzając się ze stwierdzeniem, że testy psychologiczne powinni stosować jedynie wykwalifikowani psychologowie ($d=0,29$; $p<0,05$).

Studenci psychologii w większym, niż psychologowie stopniu uznali, że tylko wybrane narzędzia psychologiczne (w opozycji do wszystkich) powinny być udostępniane innym grupom zawodowym (pedagogom i lekarzom), jednakże zależność ta mocniej widoczna była w przypadku pedagogów ($d=1,50$), niż lekarzy ($d=0,64$). Wyniki świadczą zatem o tym, że studenci psychologii za bardziej kompetentnych do używania narzędzi psychologicznych uważają lekarzy niż pedagogów.

Studenci psychologii w porównaniu z psychologami znacznie częściej zgodzili się z twierdzeniem, iż samo badanie testem psychologicznym oraz obliczanie wyników może być wykonywane przez osobę niebędącą psychologiem, jednakże interpretacja i udzielanie informacji zwrotnych powinny być zastrzeżone wyłącznie dla tej grupy zawodowej ($d=0,66$). Przy czym należy zauważyć, że tendencja ta zdaje się wykazywać charakter U-kształtny, wynosząc kolejno dla pierwszego roku $d=0,72$, dla trzeciego roku $d=0,52$, dla czwartego roku $d=0,64$ i dla piątego roku $d=0,74$. Wynikałoby z tego, że najbardziej liberalne stanowisko w tej sprawie wykazują studenci pierwszych i ostatnich lat studiów, a najbardziej konserwatywne lat środkowych.

Odpowiedzi na pytania sprawdzające stan wiedzy studentów psychologii dotyczących aktualnych zasad nabywania narzędzi psychologicznych wykazały, że są oni

nieświadomi tego, że przedstawiciele innych zawodów mogą legalnie nabywać testy psychologiczne. Byli oni raczej zdania, że jako specjaliści, którymi staną się w przyszłości jako jedyni posiadają taką możliwość. Pozycje odnoszące się do konsekwencji udostępniania narzędzi psychologicznych osobom nieuprawnionym sugerują jednak świadomość badanych dotyczącą poważnych konsekwencji, jakie niesie ze sobą użytkowanie testu psychologicznego przez osoby nieuprawnione do tego. Studenci psychologii zadeklarowali dostrzeganie znaczących różnic w kompetencjach psychologicznych i pedagogicznych.

W badaniu odniesiono się również do coraz bardziej widocznego trendu zamieszczania narzędzi psychologicznych w sieci, co według studentów psychologii, jest zjawiskiem jednoznacznie niekorzystnym. Z drugiej jednak strony nie wykazali oni przekonania co do konieczności wprowadzenia dodatkowych przepisów regulujących kwestie nabywania i udostępniania testów psychologicznych.

Uwagę należy zwrócić na widoczne zróżnicowanie porównań wyników badań przeprowadzonych z udziałem studentów psychologii z tymi otrzymanymi w badaniach Jaworowskiej (2009). Widoczna jest natomiast pewna tendencja - im wyższy rok studiów, tym bardziej restrykcyjne poglądy dotyczące kryteriów udostępniania narzędzi psychologicznych prezentowali przyszli psychologowie. Wyniki otrzymane przez studentów piątego roku uznać można nawet za bardziej konserwatywne, niż grupy psychologów, którzy uczestniczyli w badaniach Jaworskiej. Jest to bardzo ciekawa obserwacja, ponieważ może sugerować zainteresowanie środowiska akademickiego problemem coraz powszechniejszym w dzisiejszych czasach oraz podjęcie przez nie pierwszych kroków zaradczych w postaci propagowania wiedzy na ten temat.

PODSUMOWANIE

Podsumowując uzyskane wyniki można uznać, że studenci psychologii wykazują nieco bardziej liberalne niż psychologowie, choć nadal raczej negatywne stanowisko w sprawie udostępniania testów psychologicznych innym grupom zawodowym.

Należy wziąć jednak pod uwagę fakt, że wyniki mogły zostać zniekształcone ze względu na brak liczebnej równowagi grup badawczych, podzielonych względem kryterium roku studiowania. Podział płci, choć również pozostający w nierównowadze, naszym zdaniem stosunkowo trafnie odzwierciedla rzeczywistą strukturę środowiska. Wyniki jasno wskazują na to, że studenci niższych lat zajmują bardziej liberalne stanowisko w sprawie udostępniania narzędzi psychologicznych, niż studenci lat wyższych. Konserwatyzm ostatniego roku daje jednak nadzieję na podniesienie poziomu edukacji tej grupy społecznej w obszarze problemu oraz zabranie przez nią głosu w przyszłości, który powinien zostać wzięty pod uwagę w trwającej dyskusji na temat zasad udostępniania testów psychologicznych.

Kolejnym ograniczeniem badania jest brak przebadania studentów innej uczelni niż Uniwersytet Jagielloński. Wyniki są zatem pośrednio związane z systemem kształcenia jaki obowiązuje na powyższym uniwersytecie. Możliwe, że wyniki uzyskane przez autorów nie odpowiadałyby wynikom, które można by uzyskać przy badaniu grupy badawczej pochodzącej z innych uniwersytetów.

Studenci nie są świadomi dokładnych zasad regulujących nabywanie i udostępnianie testów psychologicznych, jednakże są świadomi konsekwencji dopuszczenia do użytkowania testów osób nieodpowiednio wykwalifikowanych lub o odmiennych, choć pozornie zbliżonych kompetencjach. Jest to pierwszy krok do zwiększenia świadomości problemu. Kolejnym krokiem powinno być, naszym zdaniem, włączenie do programu studiów psychologicznych elementów edukacji na temat udostępniania narzędzi psychologicznych. O tematykę taką powinny zostać poszerzone programy przedmiotów akademickich z zakresu diagnozy psychologicznej.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Brzeziński, J. (1984). *Wybrane zagadnienia z psychometrii i diagnostyki psychologicznej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- [2] Brzeziński, J. (2005). Aktualność klasycznych tekstów z psychometrii dla metodologicznej i etycznej poprawności praktyki diagnostycznej odwołującej się do wyników testów psychologicznych. W: J. Brzeziński (red.), *Trafność i rzetelność testów psychologicznych: Wybór tekstów* (ss. 9-25). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- [3] Hornowska, E. (2003). *Testy psychologiczne: Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- [4] Jaworowska, A. (2009). Co polscy psychologowie sądzą o testach?, *Nowiny Psychologiczne*, 1, 5-20.
- [5] Krasowicz-Kupis, G., Wiejak, K. (2006). *Skala inteligencji Wechslera dla dzieci (WISC-R) w praktyce psychologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- [6] Oronowicz, W. (2016a). Udostępnianie testów psychologicznych dla osób niebędących psychologami - aspekty etyczne i profesjonalne. *Roczniki Teologiczne*, 63, 189-199.
- [7] Oronowicz, W. (2016b). *Udostępnianie testów psychologicznych dla osób niebędących psychologami w świetle norm etycznych*. Referat zaprezentowany na Konferencji Naukowej Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w Krakowie.
- [8] Polskie Towarzystwo Psychologiczne (1991). *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, Pobrane z: www.ptp.org.pl.
- [9] Pracownia Testów Psychologicznych PTP (2016). *Strona internetowa Pracowni Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego*, Pobrane z: www.practest.com.pl.
- [10] Stepulak, M.Z. (2014). *Tajemnica zawodowa psychologa*. Lublin: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie.